OBIECTUL ÎNCREDERII PUBLICE ÎN INSTANȚE JUDECĂTOREȘTI. DELIMITĂRI CONCEPTUALE

THE OBJECT OF PUBLIC CONFIDENCE IN THE JUDICIARY. CONCEPTUAL DELIMITATIONS

CZU: 342.22:347.99:341.231.14 **https://doi.org/10.59295/spd2024j.29**

Ștefan MILICENCO,
ORCID: 0000-0002-3241-5337
e-mail: milicenco@gmail.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The goal of this study is to establish the conceptual delimitations regarding the object of public confidence in the judiciary. In accordance with Article 6 § 1 of the European Convention on Human Rights, the courts in a democratic society must inspire confidence in the public. The measurement of public confidence in the judiciary has become common practice in the Republic of Moldova. However, there is no common ground on the terms used in surveys to express the object of assessed confidence: the terms „justice” and „judiciary” seem to be used interchangeably. The paper argues that precision is of paramount importance, as ambiguous wording can affect the quality of collected data and subsequent conclusions. Also, the paper proposes the most suitable term in this respect.*

Keywords: *courts, public trust, justice, judicial system, rule of law and democracy.*
Cuvinte-cheie*: instanțe judecătorești, încredere publică, justiție, sistem judecătoresc, stat de drept și democratic.*

INTRODUCERE

Art. 1 alin. (3) din Constituție stabilește principiul statului de drept și cel al statului democratic, ale căror înalte exigențe condiționează în mod necesar inclusiv îndeplinirea de către stat a sarcinilor publice [1]. În 2015, Curtea Constituțională a relevat că încrederea cetățenilor în corectitudinea persoanelor cu funcții publice și în instituții în general reprezintă fundamentul democratic al funcționării acestora, încrederea în instituţii fiind parte a „capitalului social”, alături de încrederea generalizată (în semeni) şi în reţelele de asociere în care sunt implicaţi indivizii [2]. Întrucât anume puterea judecătorească este acea ramură a puterii de stat care arată capacitatea unei societăți organizate în stat de a asigura dreptatea și echitatea socială, cât și drepturile și interesele legitime ale cetățenilor [3, p. 518], Este ușor de înțeles de ce prin prisma art. 6 alin. (1) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, este crucial ca și instanțele judecătorești să inspire încredere publică (Hotărârea în cauza *Morice v. Franța* din 23 aprilie 2015, pct. 128) [4].

Cu toate că într-un stat de drept și democratic nu poate fi tăgăduită importanța întăririi încrederii cetățenilor în puterea judecătorească, se acordă prea puțină atenție definirii acestei încrederi – în spațiul public din Republica Moldova, obiectul încrederii

nu se caracterizează prin constanță, termenii „justiție”, și „sistem judecătoresc” părând a fi interșanjabili. În continuare, vom încerca să răspundem la întrebarea dacă o atare lipsă de precizie este sau nu esențială, având în vedere însuși scopul pentru care încrederea publică în instanțe judecătorești este măsurată, și să aflăm care termen este cel mai potrivit.

MATERIALE ȘI METODE

Acest articol se bazează pe doctrina din Republica Moldova și România, pe legislația națională și jurisprudența constituțională cu privire la sistemul judecătoresc și Procuratură, pe jurisprudența Curții de la Strasbourg privind art. 6 alin. (1) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și pe sondajele din Republica Moldova ce vizează încrederea publică (în justiție și în sistemul judecătoresc). În procesul de cercetare am folosit metodele de analiză sistemică, logică, formal-dogmatică și comparativ-juridică.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Constituția menționează termenul „putere judecătorească” doar în art. 6 și 134; capitolul dedicat acestei puteri este denumit „Autoritatea judecătorească” [1]. Utilizarea termenului dat în Constituție este determinată de logica structurii acesteia, foarte asemănătoare cu cea a Constituției României, căci Titlul III descrie organizarea și realizarea fiecărei puteri de stat prin intermediul unor anumite organe (autorități publice): Parlamentul, Președintele Republicii Moldova, Guvernul, administrația publică și autoritatea judecătorească [ibid.]. Un argument în sprijinul acestei abordări l-a furnizat Alexandru Arseni, care a specificat că fără anumite organe instituționalizate, adică fără autoritățile judecătorești, „puterea judecătorească”, nefiind palpabilă în esența ei, este o formulă teoretică, inaptă să se realizeze de sine stătător [5, p. 246].

În ceea ce ne privește, chiar și fără a dezbate înțelesul „puterii judecătorești”, aderăm la opinia lui Ion Guceac și a lui Teodor Cârnaț, care consideră că termenul „autoritate judecătorească” nu este deosebit de reușit [3, p. 518; 6, p. 521]. Art. 114 din Constituție prevede că în concret, justiția se înfăptuiește de instanțele judecătorești [1], iar art. 1 alin. (1) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului precizează că puterea judecătorească se exercită prin instanța judecătorească în persoana judecătorului, unicul purtător al acestei puteri [7]. Deci, dacă prin termenul „autoritate judecătorească” se are în vedere acel complex de instituții care înfăptuiesc justiția, nu avem niciun motiv să nu substituim acest termen cu unul mai exact, cum ar fi „sistemul judecătoresc” sau „sistemul instanțelor judecătorești”, subliniind astfel și distincția dintre instanțe judecătorești și Procuratură.

Anticipăm că anumiți critici ai respectivului punct de vedere ar putea să atragă atenția că în conformitate cu art. 124 alin. (1) din Constituție, și Procuratura face parte din autoritatea judecătorească, fiind o instituție publică autonomă în cadrul acesteia [1]. Aici, suntem nevoiți să remarcăm că includerea Procuraturii în cadrul autorității judecătorești este o sursă constantă de ambiguitate, deoarece, așa cum a arătat Curtea

Constituțională în 2011, există factori care nu permit încadrarea procurorilor în rândul magistraților [8]. Și dacă în conformitate cu art. 121[1] din Constituție, Consiliul Superior al Magistraturii este garantul independenței autorității judecătorești [1], nu suntem siguri cum și de ce acest organ de autoadministrare judecătorească ar trebui să garanteze și independența Procuraturii.

Acestea fiind spuse, în conformitate cu Barometrul opiniei publice, în 2023, doar 22.5% din respondenți aveau încredere în justiție, în 2022 – 17.7%, în 2021 – 18.5%, iar în 2020 – 22.2% [9]. Chiar dacă mulți dintre respondenți nu au avut niciodată (sau, cel puțin, în ultimii ani) calitatea de justițiabil, concluziile făcute public pe baza acestor date sunt adesea foarte critice la adresa puterii judecătorești și pot slăbi și ele încrederea publică în instanțe judecătorești.

De altfel, sondajele efectuate exclusiv cu participarea respondenților-justițiabili redau o altă realitate. De exemplu, conform sondajelor efectuate în 2022 în rândul justițiabililor care au interacționat în acel an cu Judecătoriile Bălți, Edineț și Ungheni, 54% din aceștia aveau încredere în sistemul judecătoresc [10; 11; 12].

În această conjunctură, nu vom discuta aspectele metodologice privind selectarea respondenților, ci doar gradul de pertinență a termenilor „justiție” și „sistem judecătoresc”.

Poziția predominantă în doctrină este că termenul „justiție” are două înțelesuri: sistemul organelor judecătorești; și activitatea de soluționare a proceselor de judecată, de aplicare de sancțiuni și de restabilire a drepturilor și intereselor legitime încălcate [13, p. 288]. În limbajul uzual, însă, a face justiție înseamnă a face dreptate. Astfel, idealul justiției nu poate fi niciodată realizat cu desăvârșire, or demersul valorizant al acesteia, realizat de către judecători, poate fi denaturat prin existența unor legi nedrepte [14, p. 341]. Din această perspectivă, nu putem avea certitudinea că persoanele care își manifestă neîncrederea față de justiție o fac în raport cu instanțele judecătorești (sau, cel puțin, cu activitatea jurisdicțională a acestora), și nu în raport cu un ideal al dreptății absolute, pe care instanțele judecătorești nu sunt chemate să îl asigure.

Mai mult, relevant este și faptul că în conformitate cu art. 124 alin. (1) din Constituție, una dintre sarcinile Procuraturii este de a contribui la înfăptuirea justiției [1]. După cum s-a exprimat Gheorghe Costachi, procurorilor le este încredințată funcția de a cere înfăptuirea justiției în numele statului [14, p. 507]. Așadar, în măsura în care termenul „justiție” poate aduce în conștiința publică și percepția asupra Procuraturii, care este un organism distinct de sistemul judecătoresc, cu funcții proprii doar ei, utilizarea termenului dat pentru a determina nivelul de încredere a societății în instanțe judecătorești nu este potrivită.

Pe de altă parte, reiterând obligația Republicii Moldova, provenită din art. 6 alin. (1) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, de a-și organiza puterea judecătorească astfel încât instanțele judecătorești să inspire încredere publică, care poate fi măsurată prin sondaje, suntem de părerea că termenul „sistem judecătoresc” este adecvat pentru a fi folosit în astfel de exerciții.

În același timp, remarcăm că la prima vedere, termenul „sistem judecătoresc” nu semnifică altceva decât totalitatea instanțelor judecătorești. În Constituție acest termen nu este utilizat, și doar Art. III alin. (7) din Dispozițiile finale și tranzitorii ale Constituției menționează „sistemul instanțelor judecătorești” [1]. Termenul „sistem judecătoresc” a dat, totuși, denumirea Titlului II din Legea nr. 514 din 6 iulie 1995 privind organizarea judecătorească, ce nu doar conține reglementări în domeniul sistemului instanțelor judecătorești, ci și prevede existența a două organe de autoadministrare judecătorească: Adunarea Generală a Judecătorilor, care este constituită din judecătorii tuturor instanţelor judecătoreşti și asigură realizarea practică a principiului autoadministrării puterii judecătoreşti (art. 23^2 și 23^3), și Consiliul Superior al Magistraturii, format în vederea constituirii și funcționării sistemului judecătoresc (art. 24) [15].

Aceste circumstanțe ne îndrumă către ideea că sistemul judecătoresc înglobează nu doar ansamblul instanțelor judecătorești, inclusiv judecătorii ca purtători ai puterii judecătorești, ci și organele de autoadministrare judecătorească. Ideea dată o fundamentăm și prin unele abordări doctrinare: de exemplu, Ion Guceac a analizat sistemul judecătoresc prin prisma organizării sistemului de instanțe judecătorești, a structurii lor, a Consiliului Superior al Magistraturii și a statutului judecătorilor [3, p. 528-535].

În succesiunea celor expuse, considerăm că punctul optim de pornire pentru a afla care este nivelul de încredere publică în instanțe judecătorești este formularea unor întrebări care să se refere nemijlocit la instanțe (avându-se în vedere totalitatea lor), iar la sistemul judecătoresc – doar dacă este necesară viziunea societății cu privire la întregul conglomerat de elemente care formează acest sistem.

CONCLUZII

Prin prisma art. 6 alin. (1) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, nivelul de încredere în instanțe judecătorești trebuie să fie o preocupare constantă a statului. Un nivel scăzut de încredere este îngrijorător, deoarece exprimă degradarea legitimității constituționale și a altor elemente de sprijin ale puterii judecătorești. Pentru a cunoaște nivelul încrederii, cel mai rezonabil este ca întrebările formulate în acest sens să se refere anume la instanțe judecătorești, iar la sistemul judecătoresc în ansamblu – doar dacă se au în vedere și organele de autoadministrare judecătorească. În acest sens, termenul „justiție” nu este potrivit – el poate aduce în conștiința publică percepția asupra dreptății absolute, străină de funcția instanțelor judecătorești, cât și asupra activității Procuraturii. Exactitatea termenilor utilizați în asemenea sondaje cu privire la puterea judecătorească este esențială; lipsa de precizie afectează calitatea concluziilor exprimate public pe baza sondajelor, iar concluziile, la rândul lor, au vocația de a afecta încrederea societății în instanțe judecătorești.

REFERINȚE

1. Constituția Republicii Moldova, 29 iulie 1994, republicată. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 78 din 29.03.2016, cu modificările ulterioare.
2. Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 16 aprilie 2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 115-123 din 15.05.2015.
3. GUCEAC, Ion. *Tratat elementar de drept constituțional*. Vol. II. Chişinău: Tipografia Centrală, 2022. 574 p. ISBN 978-9975-151-78-8.
4. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza *Morice v. Franța* din 23 aprilie 2015. În: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-154264%22]} [Accesat: 23.06.2024].
5. ARSENI, Alexandru. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II, ediția a II-a. Chișinău: CEP USM, 2019. 320 p. ISBN 978-9975-149-39-6.
6. CÂRNAȚ, Teodor. *Drept constituțional și instituții politice*. Partea I. Chișinău: Print-Caro, 2020. 584 p. ISBN 978-9975-56-723-7.
7. Legea cu privire la statutul judecătorului, nr. 544 din 20 iulie 1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 59-60 din 26.10.1995.
8. Hotărârea Curții Constituționale nr. 27 din 20 decembrie 2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1-6 din 06.01.2012.
9. Barometrul opiniei publice. În: http://bop.ipp.md/ [Accesat: 25.06.2024].
10. Evaluarea satisfacției justițiabililor privind activitatea Judecătoriei Bălți în anul 2022. Raport elaborat de „Magenta Consulting” SRL. În: https://aaij.justice.md/gradul-de-satisfactie-privind-activitatea-judecatoriilor-model-pilot-balti-ungheni-si-edinet-in-anul-2022/ [Accesat: 25.06.2024].
11. Evaluarea satisfacției justițiabililor privind activitatea Judecătoriei Edineț în anul 2022. Raport elaborat de „Magenta Consulting” SRL. În: https://aaij.justice.md/gradul-de-satisfactie-privind-activitatea-judecatoriilor-model-pilot-balti-ungheni-si-edinet-in-anul-2022/ [Accesat: 25.06.2024].
12. Evaluarea satisfacției justițiabililor privind activitatea Judecătoriei Ungheni în anul 2022. Raport elaborat de „Magenta Consulting” SRL. În: https://aaij.justice.md/gradul-de-satisfactie-privind-activitatea-judecatoriilor-model-pilot-balti-ungheni-si-edinet-in-anul-2022/ [Accesat: 25.06.2024].
13. MURARU, Ioan, TĂNĂSESCU, Elena-Simina. *Drept constituțional și instituții politice*. Vol. II, ediția a XV-a. București: C.H. Beck, 2017. 320 p. ISBN 978-606-18-0673-7.
14. COSTACHI, Gheorghe. *Rolul justiției în edificarea statului de drept*. Chișinău: Print-Caro, 2021. 1071 p. ISBN 978-9975-56-894-4.
15. Legea privind organizarea judecătorească, nr. 514 din 6 iulie 1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 58 din 19.10.1995.